

İSLAM VE YORUM VIII I. CİLT

Dinî, Siyasî ve Kültürel Boyutlarıyla Kudüs

Yayına Hazırlayan
Prof. Dr. Mehmet KUBAT

ENSAR NEŞRİYAT TİC. A.Ş.

© Eserin her türlü basım hakkı anlaşmalı olarak Ensar Neşriyat'a aittir.

ISBN: 978-625-6132-39-9
Sertifika No: 50201

Kitabın Adı
İslam ve Yorum VIII
I. Cilt

Yayına Hazırlayan
Prof. Dr. Mehmet KUBAT

Editörler
Dr. Öğr. Üyesi Selahattin Yıldırım
Dr. Öğr. Üyesi Serkan Demir
Arş. Gör. Yusuf Fuat Ünal

İsteme Adresi
İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
44280 Kampüs / MALATYA
Telefon: (0422) 377 49 97
e-posta: ilahiyat@inonu.edu.tr

Adres
Merkez Kampüs, 44280 Battalgazi MALATYA
0422 377 32 24 e-posta: yayinevi@inonu.edu.tr

Yayın Yönetmeni
Hüseyin KADER
Adem SAYDAN

Kapak
Halil YILMAZ

İç Tasarım
Ensar Grafik Bölümü

Baskı- Cilt
Erkam Yayın Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi
İkitelli Osb Mah Atatürk Bulv.
Haseyad 1.Ksm No: 60/3-C Başakşehir
Sertifika No: 51796

1. Basım
Aralık 2024

"Yazıların yasal sorumluluğu yazarlarına aittir."

İletişim
Ensar Neşriyat Tic. A.Ş.
Düğmeciler Mah. Karasüleyman Tekke Sokak No: 7 Eyüpsultan / İstanbul
Tel: (0212) 491 19 03 - 04 Faks: (0212) 438 42 04
www.ensarnesriyat.com.tr siparis@ensarnesriyat.com.tr

KUDÜS VE İSTANBUL HAKKINDAKİ İKİ SAHÎHAYN HADİSİNİN METİN TENKİDİ VE TAHLİLİ

Mehmet Ali Çalgan

Adıyaman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Doç. Dr.
<https://orcid.org/0000-0002-5780-5067>
mehmetcalgan@gmail.com

Giriş

Kudüs hem Yahudiler hem Müslümanlar için kutsal bir mekân özelliğine sahiptir. Yahudiler geçmişte pek çok peygamberlerinin rehberliğinde uzun süre bu şehirde yaşamış oldukları gibi bugün de bu şehirde hâkim bir konuma gelmeye çalışmaktadırlar. Müslümanlar ise uzun bir süre kible olarak Kudüs'e yönelmişler, Allah Rasulü (sav) isra yolculuğunu Mekke'den Kudüs'e yapmış ve buradan miraca yükselmiştir. Ayrıca burada bulunan Mescid-i Aksa'nın fazileti hakkında hadisler mevcuttur. Bu çalışmada öncelikle Sahîh-i Buhârî'de geçen ve Beyt-i Makdis'in fethinden bahseden bir hadisin metin açısından tetkiki yapılacaktır.

İşaret edilen hadise göre Hz. Peygamber (sav) kıyametin vuku bulmasından önce altı olayın gerçekleşmesi gerektiğinden bahsetmektedir.¹ Bu altı olay sırasıyla Rasulullah'ın (sav) vefatı, Beyt-i Makdis'in fethi, koyunları etkileyen bir salgının benzerinin insanlar arasında gerçekleşmesi, insanlar arasında o derece bir zenginliğin ortaya çıkması ki yüz dinar miktarında bir malın verildiği bir insan bunu az görerek kızar, Araplardan bütün evlere kadar sirayet eden bir fitne, Rumlarla Müslümanlar arasında yapılacak bir sulh ki Rumlar bu sulhu bozacaklar ve her bir bölükte on iki bin kişi olacak şekilde seksen bölük hâlinde Müslümanlara saldıracaklardır.

Söz konusu hadis Kütüb-i Tis'a'da Sahîh-i Buhârî dışında İbn Mâce'nin Sünen'inde ve Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde yer almaktadır. Mezkûr hadis bir fiten hadisi olup hadisin gelecekle ilgili bazı müteşa-

1 Buhârî, "Cizye", 15 (No. 3176).

bih bilgiler içerdiği görülmektedir. Hadisin metninin anlaşılması noktasında Buhârî şârihlerinin değerlendirmelerine bakılmalıdır. Ayrıca anılan hadisin ilgili olduğu benzer muhtevalı hadislere bütüncül olarak bakmakta da fayda vardır. Zira Rumlarla gerçekleşecek bir savaş konusu diğer bazı fiten hadislerinde de geçmektedir. Bu noktada İbn Kesir'in *en-Nihâye* isimli eseri bu tür hadislerin toplu bir şekilde değerlendirilmesi açısından kıymetli bilgiler içermektedir.

Kudüs konusu Müslümanlarla Yahudilerin ilişkilerini tabii olarak gündeme getirmektedir. Bu noktada Yahudilerin İstanbul şehri bağlamında bahsedildikleri, Sahih-i Müslim'de yer alan ve ilk hadisle bağlantılı olan bir diğer fiten hadisine değinmek faydalı olacaktır.² Bu hadise göre Allah Rasulü (sav) sahabeye bir tarafı denizde ve öbür tarafı karada olan bir şehirden haberdar olup olmadıklarını sorar. Şârihlerin belirttiğine göre bu şekilde tasvir edilen şehir İstanbul'dur. Hz. Peygamber bu şehre İshak oğullarından yetmiş bin kişi saldırmadıkça kıyametin kopmayacağını haber verir. Bu yetmiş bin insan şehri kuşatır ve ne silah kullanır ne de ok atar. Sadece "lâ ilâhe illallah ve Allahu ekber" derler. Bu söz üzerine şehrin üç kapısından ilki açılır. Mezkûr sözü ikinci defa söylemeleri üzerine şehrin ikinci kapısı da açılır. Üçüncü defa söylemeleri üzerine ise şehir tamamen bu insanlara açılır. Anılan ordu İstanbul'a girer ve ganimetlerinden istifade etmeye başlar. Ganimetler paylaşıldığı bir sırada bir haberci gelerek Deccal'in ortaya çıktığını haber verir. Bu haber üzerine ordu her şeyi bırakır ve geri döner.

Kütüb-i Tis'a'da sadece Sahih-i Müslim'de yer alan bu hadis bazı sorular uyandırmakta ve bazı kapalı noktalar içermektedir. Mesela nasıl olur da silah kullanmadan, sadece zikirle İstanbul gibi büyük bir şehir fethedilebilir? Nitekim Allah Rasulü (sav) peygamber olmasına ve Cenâb-ı Hakk'a ziyadesiyle dua etmesine rağmen girdiği savaşlarda pek çok güçlüklerle karşılaşmıştır. Yine, bahsi geçen hadiste yüce Allah'ı anarak bu şehri fetheden ordunun İshak oğullarından olduklarının haber verilmesi şârihler için müşkil gözükmiştir. Zira böyle bir ordunun Müslüman olması gerekmektedir. Bu sebeple ortada bir râvi tasarrufunun söz konusu olabileceği, hadisin aslında İsmail oğullarının geçtiği şeklinde bir görüş de dile getirilmiştir. Ancak dikkat edilirse bu görüş doğru olsa bile hadisteki sünnetullahaya aykırı gözükürken asıl

2 Müslim, "Fiten", 78 (No. 2920).

sorun çözülmemektedir. Bu durumda hadisin zahirine göre anlaşıl-mayacağı, hadiste müteşabih bir duruma işaret edildiği akla gelmek-tedir. Nitekim benzer müteşabih ifadeler diğer bazı fiten hadislerinde de görülmekte, bu hadisler bazı kapalılıklar taşımaktadır.

Netice olarak mezkûr hadiste aslen Yahudi olup Müslüman olan veya böyle gözüken yetmiş bin kişilik bir birliğin İstanbul'u silah kul-lanmadan sadece Allah'ı zikrederek fethi ilk bakışta anlaşılması so-runlu görünmekte ve söz konusu hadisin, sübutu hâlinde, uygun bir tevil gerektirmektedir. Kısaca, ilk hadisle birlikte düşünüldüğünde Rasulullah'ın (sav) İstanbul ve Kudüs şehirlerinin fethini haber ver-mesi Müslümanlar için son derece önemli ve anlamlı mesajlar olup üzerinde düşünülmeyi ve ilmî çerçevede bir tetkiki hak etmektedir. Tebliğimizde önce Beyt-i Makdis'in fethinden bahseden Buhari hadi-si, ardından İstanbul'un fethine değinen Müslim hadisi birbirleriyle bağlantılı olarak ve şerhlerdeki izahlar ışığında tetkike çalışılacaktır. Ulaşılan sonuçlar bildirinin sonunda değerlendirilecektir.

1. Buhârî Hadisinin Tetkiki

Aşağıda öncelikle Beyt-i Makdis'in fethinden bahseden Buhârî hadisine³ yer verilecek, hadisin şerhi incelenecek ve hadisle alakalı diğer bir hadis değerlendirilecektir.

حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْعَلَاءِ بْنِ زَيْرٍ قَالَ: سَمِعْتُ بُسْرَ بْنَ عُبَيْدِ اللَّهِ: أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا إِدْرِيسَ قَالَ: سَمِعْتُ عَوْفَ بْنَ مَالِكٍ قَالَ: «أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ وَهُوَ فِي قُبَّةٍ مِنْ أَدَمِ، فَقَالَ: اعْدُدْ سِتًّا بَيْنَ يَدَيِ السَّاعَةِ: مَوْتِي ثُمَّ فَتْحُ بَيْتِ الْمُقَدَّسِ ثُمَّ مَوْتَانِ يَأْخُذُ فِيكُمْ كَقُعَاصِ الْغَنَمِ ثُمَّ اسْتِيفَاضَةُ الْمَالِ حَتَّى يُعْطَى الرَّجُلُ مِائَةَ دِينَارٍ فَيُظَلُّ سَاحِطًا ثُمَّ فِتْنَةٌ لَا يَبْقَى بَيْتٌ مِنَ الْعَرَبِ إِلَّا دَخَلَتْهُ ثُمَّ هُدْنَةٌ تَكُونُ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ بَنِي الْأَصْفَرِ فَيَعْدِرُونَ فَيَأْتُونَكُمْ تَحْتَ ثَمَانِينَ غَايَةً تَحْتَ كُلِّ غَايَةٍ اثْنَا عَشَرَ أَلْفًا

“Ben Avf ibn Mâlik'ten işittim, şöyle dedi: Ben Tebûk gazasında deriden yapılmış yuvarlak bir çadır içinde iken Peygamber'in huzu-runu geldim. (Görüşürken bana) şöyle buyurdu: “Kıyametin kopması yaklaştığı sıra (onun alâmetlerinden olmak üzere şu) altı şeyi say! Be-nim ölümüm, 2. Sonra Beytu'l-Makdis'in fethi, 3. Sonra Mûtân illeti ki, koyun kırımını gibi o sizi yakalayacaktır; 4. Sonra mal çokluğu ki, siz bir kişiye yüz dinar verseniz bile (yine az ve küçük görerek) hoşnutsuz-luğu ve husûmeti sürüp gidecektir; 5. Sonra bir fitne ki, Arab evlerin-

3 Buhârî, “Cizye”, 15 (No. 3176).

den girmediği hiçbir ev kalmayacak, muhakkak her bir eve girecektir; 6. Sonra sizinle Benu'l-Asfar (denilen Rumlar) arasında bir barış ki düşmanlarınız o barışı müteâkib hıyanet edip ahdi bozarak üzerinize her bayrağın altında on iki bin nefer olmak üzere seksen kumandanın bayrakları altında (bir milyona yakın kuvvetle) size saldıracaklardır.”⁴

İbn Hacer mezkûr hadisin şerhinde hadiste bahsi geçen hastalığın Beytu'l-Makdis'in fethinden sonra Hz. Ömer'in hilafeti sırasında vuku bulduğunun dile getirildiğini belirtmiştir. Mal çokluğunun ise Hz. Osman zamanında gerçekleşen büyük fetihler neticesinde ortaya çıktığını, hadiste işaret edilen fitnenin de Hz. Osman'ın şehit edilmesiyle başlayıp sonrasında da devam ettiğini kaydetmiştir. İbn Hacer hadiste anılan altıncı alametin yani Rumlarla gerçekleşecek olan savaşın henüz meydana gelmediğini ifade etmiştir. Şarih Rumların toplam adedinin dokuz yüz altmış bin insan olduğunu, belki de aslının bir milyon kişi olabileceğini bildirmiştir.⁵

Bahsi geçen Buhari hadisiyle ilgili bir hadis Sahih-i Müslim'de yer alan aşağıdaki hadistir.⁶ Bu hadiste, mezkûr Buhari hadisinde geçtiği gibi, Rumlarla yapılacak büyük bir savaştan bahsedilmektedir. Bu savaşın akabinde ise İstanbul'un fethinin gerçekleşeceği açıkça ifade edilmektedir. İşaret edilen hadisin geçtiği babın başlığı ise “Konstantiniyye'nin Fethi, Deccal'ın Ortaya Çıkması ve Meryem Oğlu İsa'nın İnmesi” şeklindedir.

حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ ، حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ مَنصُورٍ ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ ، حَدَّثَنَا سُهَيْلٌ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَنْزِلَ الرُّومُ بِالْأَعْمَاقِ ، أَوْ يَدَاقِقِ فَيَخْرُجُ إِلَيْهِمْ جَيْشٌ مِنَ الْمَدِينَةِ مِنْ خِيَارِ أَهْلِ الْأَرْضِ يَوْمَئِذٍ ، فَإِذَا تَصَافَوْا قَالَتِ الرُّومُ : خَلُّوا بَيْنَنَا وَبَيْنَ الدِّينِ سَبَّوْا مِنَّا نَقَاتِلُهُمْ . فَيَقُولُ الْمُسْلِمُونَ : لَا وَاللَّهِ ، لَا نَحَلِّي بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ إِخْوَانِنَا . فَيَقَاتِلُونَهُمْ ، فَيَمُوتُ ثُلُثٌ لَا يَتُوبُ اللَّهُ عَلَيْهِمْ أَبَدًا ، وَيُقْتَلُ ثُلُثُهُمْ أَفْضَلُ الشُّهَدَاءِ عِنْدَ اللَّهِ ، وَيَفْتَحُ الثُّلُثُ لَا يُفْتَنُونَ أَبَدًا ، فَيَفْتَحُونَ قُسْطَنْطِينِيَّةَ ، فَبَيْنَمَا هُمْ يَفْتَسِمُونَ الْعَنَائِمَ قَدْ عَلَّقُوا سُيُوفَهُمْ بِالرِّيْتُونَ ، إِذْ صَاحَ فِيهِمُ الشَّيْطَانُ : إِنَّ الْمَسِيحَ قَدْ خَلَفَكُمْ فِي أَهْلِيكُمْ ، فَيَخْرُجُونَ وَذَلِكَ بَاطِلٌ ، فَإِذَا جَاؤُوا الشَّامَ حَرَجَ ، فَبَيْنَمَا هُمْ يُعِدُّونَ لِلْقِتَالِ يُسَوُّونَ الصُّفُوفَ ، إِذْ أُفِيضَتِ الصَّلَاةُ فَيَنْزِلُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَأَمَّهُمْ فَإِذَا رَأَهُ عَدُوُّ

4 Mehmet Sofuoğlu, Sahih-i Buhârî ve Tercemesi (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2013).

5 Ahmed b. 'Ali İbn Hacer el-'Askalânî, Fetḥu'l-bârî bi şerḥi Saḥîhi'l-Buḥârî (Beyrut: Dâru'l-Mâ'rife, 1379), 6/278.

6 Müslim, “Fiten”, 34.

اللَّهُ ذَابَ كَمَا يَذُوبُ الْمَلْحُ فِي الْمَاءِ، فَلَوْ تَرَكْتَهُ لَأَنْدَابَ حَتَّى يَهْلِكَ، وَلَكِنْ يَقْتُلُهُ اللَّهُ بِيَدِهِ، فَابْرِهِمْ دَمَهُ فِي حَرْبِهِ.»

«Romalılar A'mâk'a yahut Dâbık'a inmedikçe kıyamet kopmayacaktır. Onların karşısına Medine'den o gün yeryüzü halkının en iyilerinden bir ordu çıkacaktır. Askerler saf bağladıkları vakit Romalıları bizimle, bizden esir alınanların arasını serbest bırakın: Onlarla harb edelim, diyecekler. Müslümanlar da: Hayır! Vallahi sizinle din kardeşlerimizin arasını serbest bırakamayız cevabını vereceklerdir. Müteakiben onlarla harb edecekler ve üçte biri münhezim olup, Allah ebediyen kendilerine tevbe ilham etmeyecektir. Üçte biri de öldürülecek, Allah indinde şehitlerin en faziletlisi olacaklardır. Üçte biri ise fethedecek, ebediyen fitneye duçar olmayacaklardır. **Müteakiben İstanbul fethedilecektir.** Gaziler kılıçlarını zeytin ağaçlarına asmış, ganimetleri taksim ederken aniden içlerinde şeytan: Gerçekten Mesih aileleriniz hakkında sizin yerinizi aldı, diye nâra atacak. Onlar da çıkacaklardır, bu bâtıldır. Şam'a geldikleri vakit ise çıkacaktır. Gaziler harbe hazırlanır, saflarını düzeltirlerken namaz ikâme olunacak ve Merzem'in oğlu İsa (as) inerek onların yanına gitmek isteyecektir. Allah'ın düşmanı onu gördüğü vakit tuzun suda eridiği gibi eriyecektir. Onu bıraksa kendiliğinden helak olacak, lâkin Allah onu yed-i kudretiyle tepeleyerek kanını onlara süngüsünde gösterecektir.”⁷

Konuyla alakalı bir diğer hadis ise Sünen-i İbn Mâce'de geçen şu hadis⁸ olup burada da yine Rumlarla yapılacak olan büyük bir savaşın ardından İstanbul'un fethinin vuku bulacağı ifade edilmektedir. Ancak bu fethin tekbir ve tesbihle gerçekleşeceği ve fethi müteakip Deccal'in zuhur edeceği kaydedilmektedir.

“Bevlâ (denilen yer) de Müslümanların düşmana karşı sınırda nöbet bekleyen silâhlı kuvvetlerin en düşüğü olmadıkça kıyamet kopmayacaktır. Sonra O (sav) Yâ Ali, Yâ Ali, Yâ Alî, buyurdu. Ali de 'Babam anam sana feda olsun, buyur', dedi. Resûl-i Ekrem (sav): Siz muhakkak Benü'l-Asfar (yâni rumlar) ile savaşacaksınız. Sizden sonra gelenler de onlarla savaşacaktır. Nihayet Allah yolunda hiçbir kınayanın kınamasından korkmayan, seçkin Müslümanlar olan Hicaz halkı onlarla savaşa çıkacaklar ve **tesbih ve tekbirle Konstantiniyye'yi fethede-**

7 Ahmed Davudoğlu, Sahih-i Müslim Tercümesi ve Şerhi (İstanbul: Sönmez Neşriyat, 1973), 11/324.

8 İbn Mace, "Fiten", 35 (No. 4094). Sünen'i tahkik eden Arnaut tarafından bu hadisin senedinin zayıf olduğu belirtilmiştir.

cekler. O güne dek mislini elde etmedikleri öyle bol ganimet mallarını elde edecekler ki kalkanlarla bölüşecekler. Gelen bir adam da (Müslümanlara) Şüphesiz Deccâl sizin memleketlerinizde çıkıverdi, diyecek. Bilmiş olunuz ki o haber yalandır. Artık o haberi tutan (yâni inanan) pişmandır, terk eden (yâni inanmayan) da pişmandır, buyurdu.”⁹

Görüldüğü üzere, Buhari hadisinde işaret edilen Rumlarla yapılacak olan büyük savaşın bazı ayrıntıları diğer iki hadiste verilmiştir. Tebliğimizin ikinci bölümünde ele almak istediğimiz Müslim hadisinde ise bu büyük savaşın ardından gerçekleşeceği belirtilen İstanbul’un fethi hakkında şarihlerin açıklamakta zorlandığı bazı ilginç hususlar yer almaktadır. İbn Kesir’in kıyamet alametlerini geniş bir şekilde incelediği ve izah etmeye çalıştığı *en-Nihâye* isimli eserinde yukarıdaki Müslim ve İbn Mâce hadislerine ve ikinci bölümde inceleyeceğimiz Müslim hadisine “Sonu Konstantiniyye’nin Fethi Olan, Rumlarla Büyük Savaş” isimli bir bölümde yer vermesi de bu hadislerin birbiriyle yakın irtibatına işaret etmektedir.¹⁰

2. Müslim Hadisinin Tetkiki

Bu bölümde önce incelemek istediğimiz Müslim hadisine¹¹ yer verecek, ardından şerhlerdeki izahlar tetkik edilecek ve önceki hadislerle de irtibatlı olarak genel bir değerlendirme yapılacaktır. Müslim hadisi, Buhârî hadisine nispetle metninde anlaşılması güç ve kafa karıştırıcı bazı noktalar içerdiği için Müslim hadisinin izahı için şerhlere daha geniş bir şekilde müracaata ihtiyaç hissedilmiştir.

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ ، (يَعْنِي ابْنَ مُحَمَّدٍ) ، عَنْ ثَوْرِ ، (وَهُوَ ابْنُ زَيْدِ الدِّيَلِيِّ) ، عَنْ أَبِي الْعَيْثِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « سَمِعْتُمْ بِمَدِينَةِ جَانِبِ مَنْهَا فِي الْبَرِّ وَجَانِبِ مَنْهَا فِي الْبَحْرِ . قَالُوا : نَعَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ . قَالَ : لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَعْزُوهَا سَبْعُونَ أَلْفًا مِنْ بَنِي إِسْحَاقَ ، فَإِذَا جَاؤُوهَا نَزَلُوا فَلَمْ يُقَاتِلُوا بِسِلَاحٍ ، وَلَمْ يَرْمُوا بِسَهْمٍ ، قَالُوا : لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ ، فَيَسْفُطُ أَحَدُ جَانِبَيْهَا . قَالَ ثَوْرٌ : لَا أَعْلَمُهُ إِلَّا قَالَ : الَّذِي فِي الْبَحْرِ . ثُمَّ يَقُولُوا الثَّانِيَةَ : لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ ، فَيَسْفُطُ جَانِبَيْهَا الْأَخْرَ ، ثُمَّ يَقُولُوا الثَّلَاثَةَ : لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ ، فَيَفْرَجُ لَهُمْ فَيَدْخُلُوهَا فَيَعْتَمُوا ، فَبَيْنَمَا هُمْ يَقْتَسِمُونَ الْمَغَانِمَ إِذْ جَاءَهُمُ الصَّرِيحُ فَقَالَ : إِنَّ الدَّجَالَ قَدْ حَرَجَ ، فَيَنْتَرِكُونَ كُلَّ شَيْءٍ وَيَرْجِعُونَ . »

9 Haydar Hatipoğlu, Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi (İstanbul: Kahraman Yayınları: 2012), 10/237-239.

10 İbn Kesir, en- Nihaye, thk. Abdulkadir Arnaut (Dimaşk: Daru İbn Kesir, 2015), 62-70.

11 Müslim, “Fiten”, 78 (No. 2920).

Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlar: “Bir tarafı karada, bir tarafı denizde bir şehir işittiniz mi?” Ashâb: Evet yâ Resûlallah! demişler. “Benî İshak’tan yetmiş bin kişi bu şehre gaza etmedikçe kıyamet kopmayacaktır. Ona geldikleri vakit inecekler, silâhla çarpışmayacaklar, ok da atmayacaklar. Allah’tan başka ilâh yoktur, Allah her şeyden büyüktür, diyecekler, hemen iki tarafından biri sükût edecektir.” Sevr demiş ki: Ben onun ancak şöyle dediğini biliyorum: “Denizdeki taraf düşecek.” “Sonra ikinci defa: Allah’tan başka ilâh yoktur. Allah her şeyden büyüktür, diyecekler, öteki tarafı da sükût edecektir. Sonra üçüncü defa: Allah’tan başka ilâh yoktur. Allah her şeyden büyüktür, diyecekler. Kendilerine (kapılar) açılacaktır. Müslümanlar oraya girecek ve ganimet alacaklardır. Onlar ganimetleri taksim ederken birdenbire kendilerine bir yaygaracı gelecek: Deccal çıkmıştır, diyecek. Onlar da her şeyi bırakıp döneceklerdir.”¹²

Mezkûr hadis, Müslim, Hâkim ve Ebu Avâne tarafından tahrir edilmiştir. Hâkim, hadisin ardından bu şehrin İstanbul olduğunu belirtmiştir.¹³ Mezkûr hadis ile ilgili şerhlerdeki yorumlara bakmak faydalı olacaktır. Ancak önce aşağıdaki tabloda yukarıda bahsi geçen dört hadisin ortak ve farklı noktalarına dikkat çekmek istiyoruz. Böylece bu hadislerin birbirleriyle alakası daha kolay anlaşılacaktır.

Tablo 1. İlgili Hadislerin Ortak Noktaları

	Rumlarla Savaş	İstanbulun Fethi	Ganimet Paylaşılırken Deccalin Çıkış Haberi
Buhari	X		
Müslim	X	X	X
İbn Mâce	X	X	X
Müslim		X (şehrin ismi yok)	X

2.1. Hadis Şerhlerinde Yapılan İzahlar

Bu kısımda incelediğimiz Sahih-i Müslim hadisinin anlamı hakkında şerhlerdeki bilgiler araştırılacaktır. Bunun için Nevevi, Kâdî İyâz, Kurtubi, Tıbi, Ali el-Kari, Suyuti, Taki Osmani’nin şerhleri gibi önemli şerhlerden yararlanılmıştır. Aşağıda bu şerhlerdeki açıklamaların önemli noktalarına yer verilmiştir.

12 Ahmed Davudoğlu, Sahih-i Müslim Tercümesi ve Şerhi (İstanbul: Sönmez Neşriyat, 1973), 11/360.

13 Ebû ‘Abdillâh Mu‘ammed b. ‘Abdillâh Hâkim en-Nisâbüri, el-Müstedrek ‘ale’s-Şa‘ihayn, thk. Muştafa ‘Abdülkâdir ‘Atâ (Beyrût: Dâru’l-Kütübi’l-‘İlmiyye, 1990), 4/523.

Sahih-i Müslim'in ilk şerhi sayılan Ma'zerî'nin (ö. 536/1141) *el-Mu'lim bi fevâidi Müslim* isimli eserinde¹⁴ incelememize konu olan hadis hakkında herhangi bir bilgiye rastlamak mümkün olmamıştır.

Kâdî İyâz (ö. 544/1150) *İkmâlu'l-Mu'lim bi-fevâidi Sahîhi Müslim* isimli eserinde hadiste geçen "İshak oğulları" ifadesiyle alakalı olarak maruf ve mahfuz olanın "İsmail oğulları" olduğunun söylendiğini, zira hadisin siyakinin bunu gerektirdiğini, yine Sahîh-i Müslim'de aynı konuyla alakalı diğer bir hadisin¹⁵ gösterdiği gibi bu hadiste de Arapların ve Müslümanların kastedildiğini ve bahsi geçen şehrin de Konstantiniyye olduğunu belirtmiştir.¹⁶

Kurtubi (ö. 656/1258) *el-Müfhim limâ üşkile min telhîsi kitâbi Müslim* isimli Sahih-i Müslim şerhinde hadisin tüm kitaplarda "İshakoğulları" lafzıyla sahih olduğunu belirtmiştir. Kurtubî Kâdî İyâz'ın açıklamalarını alıntılamış, ancak Kâdî İyâz'ın görüşünün uzak bir ihtimal olduğunu zira tüm râvilerin ve kitapların "İshakoğulları" lafzında ittifak ettiklerine işaret etmiştir. Kurtubî kendi görüşü olarak hadisteki bu lafzın doğru olduğunu ve bununla Arapların kastedilip onların amcalarına nispet edildiğini kaydetmiştir. Kurtubî ayrıca hadiste bahsi geçen şehrin Konstantiniyye olduğu görüşü hakkında, Konstantiniyye'nin mezkur hadisteki sıfatlara sahip olup olmadığını araştırılması gerektiğini bildirmiştir. Kurtubî Sahîh-i Müslim'de Konstantiniyye'den açıkça bahseden hadiste fethin savaş yoluyla, ancak incelediğimiz hadiste tehlikeli ve tekbirle gerçekleşeceğinin haber verildiğini ve bu konuda bazı görüşlerin makul olmadığını belirtmiştir. O, netice olarak Konstantiniyye'nin mutlaka fethedileceğini zira pek çok haberin gösterdiği üzere bu fethin kıyametin bir alameti olduğunu söylemiştir.¹⁷ Kurtubî'nin naklettiği haberlerden birisi şudur: "Büyük savaş, Konstantiniyye'nin ve Deccal'in çıkışı yedi ay içinde olacaktır."¹⁸

Nevevi (ö. 676/1277) *el-Minhâc şerhu Şahîhi Muslim b. el-Haccâc* isimli şerhinde Kâdî İyâz'ın verdiği bilgileri aynen tekrarlamıştır.¹⁹

14 Ebû Abdullah Muhammed b. Ali Ma'zerî, *el-Mu'lim bi fevâidi Müslim*, thk. Muhammed Şâzelî Neyfer (Cezair: el-Müessesetü'l-Vataniyye li'l-Kitab, 1988).

15 İşaret edilen hadise birinci bölümde yer verilmişti.

16 Ebu'l-Fadl Kâdî İyâz el-Yahsûbî, *İkmâlu'l-Mu'lim bi-fevâidi Sahîhi Müslim*, thk. Yahya İsmail (Mısır: Daru'l-Vefa, 1419), 8/464.

17 Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Ömer Kurtubî, *el-Müfhim limâ üşkile min telhîsi kitâbi Müslim*, thk. Muhyiddin Dîb Müstü vd. (Beyrût: Dâru İbn Kesir - Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, 1996/1417), 7/248-250.

18 Tirmizi, "Fiten", 58 (No. 2238).

19 Ebu Zekeriyya Yahya b. Şeref en-Nevevî, *el-Minhâc şerhu Şahîhi Muslim b. el-Haccâc* (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, 1392), 18/43-45.

Müzhirüddin ez-Zeydanî (ö. 727) *el-Mefâtih fî şerhi'l-Mesâbih* adlı eserinde hadisteki şehrin Rumlara ait olduğunu ayrıca İshakoğullarının da Şam bölgesinde yaşayan Kürtler olduğunu zira onların Hz. İshak'ın soyundan geldiklerini ve Müslüman olduklarını kaydetmiştir.²⁰

Tîbî (ö. 743/1343) *el-Kâşif 'an hâkâ'iki's-sünen* isimli şerhinde Müzhirüddin ez-Zeydanî'nin İshakoğullarının Şam Kürtleri olduğuna dair ifadesini alıntılamıştır.²¹ İbn Melek (ö. 821/1418'den sonra) *Şerhu Mesâbihî's-sünne* isimli eserinde hadisteki şehrin İstanbul olduğunu, İshakoğullarının ise Müslüman olan Şam Kürtleri olduklarının söylendiğini bildirmiştir.²²

Ali el-Kârî (ö. 1014/1605) *Mirâtu'l-Mefâtih şerhu Mişkâti'l-Mesâbih* isimli şerhinde hadiste bahsi geçen şehir için Konstantiniyye olmasının güçlü bir ihtimal olarak görüldüğünü, ancak başka bir şehir olmasının daha muhtemel olduğunu zira Konstantiniyye'nin pek çok savaşla fetholunduğunu, bu şehrin ise sadece tehlik ve tekbirle fetholunduğunu belirtmiştir. Ali el-Kârî ayrıca İshakoğullarının Şam Kürtleri olduğuna dair Müzhirüddin ez-Zeydanî'nin görüşünü nakletmiş ancak bu Şam Kürtleriyle beraber İsmailoğullarından Arapların ya da başka müslümanların da olabileceğini, Şam Kürtleri çoğunluğu oluşturduğu için sadece onlara işaret edilmiş olabileceğini kaydetmiştir.²³

Abdülhak b. Seyfiddîn ed-Dihlevî (ö. 1052/1642) *Lema'âtü't-tenkîh fî şerhi Mişkâti'l-Mesâbih* isimli şerhinde yeni bir izah sunmamış, sadece İshakoğullarının Hz. İshak'ın neslinden müslüman olan Şam ahalisi olduğunu belirtmiştir.²⁴

Muasır muhaddislerden Muhammed Emin el-Hererî, *el-Kevkebü'l-vehhâc fî şerhi Sahîhi Müslim b. el-Haccâc* isimli çalışmasında hadiste anılan şehrin savaşız fetholunduğu için Konstantiniyye olamayacağına dair Ali el-Kârî'nin görüşünü alıntılamıştır. Hererî söz konusu fethin Fatih Sultan Mehmet'in gerçekleştirdiği fetih değil, beklenen

20 Hüseyin b. Mahmud Müzhirüddin ez-Zeydanî el-Müzhirî, *el-Mefâtih fî şerhi'l-Mesâbih*, thk. Nureddin Talib (Dimaşk: Daru'n-Nevadir, 2012), 5/378.

21 Ebû Muhammed Şerefüddîn Hüseyin b. Abdillâh et-Tîbî, *el-Kâşif 'an hâkâ'iki's-sünen* (Şerhu/Hâşiyetü Mişkâti'l-Mesâbih), thk. Abdülhamid Hindâvî (Riyad: Mektebetu Mustafa el-Bâz, 1417/1997), 11/3428.

22 Muhammed b. İzzeddin İbn Melek, *Şerhu Mesâbihî's-sünne*, thk. Nureddin Talib (Kuveyt: Zezaretu'l-Evkaf, 2012), 5/528.

23 Ali el-Kârî, *Mirâtu'l-Mefâtih şerhu Mişkâti'l-Mesâbih* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1422/2002), 8/3416-7.

24 Ebû'l-Mecd Abdülhak b. Seyfiddîn b. Sa'dillâh ed-Dihlevî, *Lema'âtü't-tenkîh fî şerhi Mişkâti'l-Mesâbih*, thk. Takiyuddin Nedvi (Dimaşk: Daru'n-Nevadir, 2014), 8/642.

Mehdî'nin içinde olduğu bir ordu tarafından Deccal'in çıkmasından hemen önce olacak olan bir fetih olduğunu kaydetmiştir. Şârih savaş olmadan gerçekleşecek bir fetihten bahseden bu hadis ile Konstantiniyye'nin savaşla alınacağına dair diğer Müslim hadisinin çelişkili görüldüğünü belirtmiş ve bu konuda Übbî'den şu izahı nakletmiştir: Savaştan bahsedilen diğer hadiste savaşın ardından fethin nasıl gerçekleşeceği belirtilmemiş, bu hadiste ise fethin bu şekilde silahsız olacağı anlatılmıştır ve böylece çelişki giderilmiş olur. Hererî, Sindî'den ise şu yorumu aktarmıştır: Müslümanlar düşmanla savaştıktan ve zafer kazandıktan sonra şehre yönelmişler ve şehre ikinci bir savaşa olmadan girmişlerdir.²⁵

Yine muasır muhaddislerden olan Muhammed b. Ali İtyûbî, *el-Bahru'l-muhîtu's-seccâc fi şerhi Sahîhi Müslim b. el-Haccâc* isimli hacimli şerhinde Ali el-Kârî'ye atıf yapmadan söz konusu şehrin Konstantiniyye olamayacağına dair onun görüşünü alıntılamıştır. İtyûbî ayrıca Kurtubî'nin hadise dair uzun izahını ona atıf yaparak aynen tekrarlamıştır. Şârih hadiste geçen "İshakoğulları" ifadesinin sahih olduğunu, Arapların Konstantiniyye'yi fethedeceklerine dair haberin bununla çelişmediğini, zira fethin tekrar gerçekleşeceğini, bir defa Arapların fethedeceğini, şehir ahalisinin Müslüman olacağını ve şehri bir defa daha ele geçireceklerini ve bu ihtimalin makul olduğunu ifade etmiştir. Şârih ayrıca İshakoğulları denmesinin ordunun çoğunluğuna göre olmasının da mümkün olduğunu belirtmiştir.²⁶

Fazlullah Şebbîr Ahmed el-Osmânî (ö. 1369), *Fethu'l-mülhim fi şerhi Şahîhi Müslim* isimli kitabında hadiste zikri geçen fethin Osmanlı zamanındaki fetihten farklı olup Deccal'in çıkışından hemen önce olacağına dikkat çekmiştir. Şârih ayrıca Nevevi ve Kâdî İyâz'ın "İshakoğulları" lafzının vehim olduğunu görüşüne meylettiklerini kaydetmiştir. Osmânî devamla mezkûr görüşe de Kurtubî'nin bu hususla ilgili yaptığı tevile de katılmadığını, hiçbir rivayette bu ordunun saf Arap olduğuna dair sarih bir bilgiye rastlamadığını, dolayısıyla bu ordunun çoğunluğunun İslam'ı kabul etmiş olan İshakoğullarından olmasının mümkün olduğunu bildirmiştir. Daha sonra Übbî ve Sindî'den hadisler arasındaki çelişkinin uzlaştırılmasına dair izahları aktarmıştır.²⁷

25 Muhammed Emin b. Abdillâh el-Hererî, *el-Kevkebû'l-vehhâc fi şerhi Sahîhi Müslim b. el-Haccâc* (Beyrût: Dâru Tavkî'n-Necât, 2009), 26/193-194.

26 Muhammed b. Ali İtyûbî, *el-Bahru'l-muhîtu's-seccâc fi şerhi Sahîhi Müslim b. el-Haccâc* (Riyad: Dâru İbni'l-Cevzî, 1426-1433), 44/458-460.

27 Muhammed Takî el-Osmânî, *Tekmiletü Fethi'l-mülhim bi-şerhi Şahîhi Müslim* (Dimaşk: Dâru'l-Kalem, 2006), 6/172-173.

Safiyurrahmân Mübârekfûrî (ö. 1427/2006), *Minnetü'l-mun'im fî şerhi Sahîhi Müslim* isimli şerh çalışmasında hadiste işaret edilen, şehrin vasıflarının Konstantiniyye'ye uygun düştüğünü, "İshakoğulları" sözünün ise ravilerin vehmi olduğunun zira Allah Rasulü'nün (sav) İsmail oğullarından olan Arapları kast ettiğinin söylendiğini ifade etmiştir. Ancak şârih "İshakoğulları" ifadesinin doğru olduğunu çünkü hadiste Şam ehlinin kastedildiğini, onların ise çoğunun İshak oğullarından olduğunu, başkalarının onların yanında az olduğunu dolayısıyla hadiste çoğunluğun dikkate alındığını, Hz. İshak'ın İs adında Hz. Yakub'dan daha büyük bir oğlu olduğunu, onun neslinin Şam ve başka bölgelerde yayıldığını ve Müslümanlar o bölgeye girince Müslüman olduklarını kaydetmiştir.²⁸

Safiyurrahmân Mübârekfûrî izahının devamında hadiste bahsedilen fethin Fatih Sultan Mehmet'in gerçekleştirdiği fetih olmadığını, zira onun İstanbul'u uzun kuşatmalar, şiddetli çarpışmalar ve dikkatli tedbirler ile ele geçirdiğini öte yandan bu hadisteki fethin ise çarpışma olmadan sadece tekbir söylemekle ve Deccal'in ortaya çıkmasına çok yakın bir vakitte gerçekleşeceğini belirtmiştir. Şârih mezkûr hadisteki fethin böyle olmasının sırrını şöyle açıklamıştır: Müslümanlar Konstantiniyye'ye Rumlarla Amak veya Dabık denilen yerde yaptıkları çok büyük bir savaşın ardından saldıracaklardır. Bu büyük savaşta Rumlar çok büyük kayıplar verecekleri için büyük bir korku içinde olacaklar, bu sebeple de Müslümanların bu şehre geldiklerini duyduklarında kendilerine hâkim olamayacaklar, savaşmaya cesaret edemeyecekler bilakis kaçmaya çalışacaklardır.²⁹ Görüldüğü üzere şârih diğer şerhlerde bahsedilmeyen bir yorum yapmıştır.

Abdulaziz b. Abdullah er-Râcihi, *Tevfiku'r-Rabbi'l-Mun'im bi şerhi Sahîhi'l-İmam Müslim* isimli kitabında Safiyurrahmân Mübârekfûrî'nin "İshakoğulları" ifadesine ve hadiste bahsolunan fethin Fatih Sultan Mehmet'inkinden farklı olduğuna dair izahlarını alıntılamıştır.³⁰ Muasır hadisçilerden Musa Şahin Laşin (ö. 1430/2008), *Fet-hu'l-mun'im şerhu Sahîhi Müslim* isimli şerhinde Kâdî İyâz'ın İshako-

28 Safiyurrahmân Mübârekfûrî, *Minnetü'l-mun'im fî şerhi Sahîhi Müslim* (Riyad: Dâru's-Selâm, 1420/1999), 4/365.

29 Safiyurrahmân Mübârekfûrî, *Minnetü'l-mun'im fî şerhi Sahîhi Müslim* (Riyad: Dâru's-Selâm, 1420/1999), 4/365.

30 Abdulaziz b. Abdullah er-Râcihi, *Tevfiku'r-Rabbi'l-Mun'im bi şerhi Sahîhi'l-İmam Müslim* (Riyad: Merkez Abdulaziz b. Abdullah er-Râcihi, 1439), 8/304, 306.

ğullarının aslında İsmailoğulları ve bahsi geçen şehrin Konstantiniyye olduğuna dair verdiği bilgileri tekrarlamıştır.³¹

Muhammed Ali Sâbûnî (ö. 2021) ise *Fethu'l-İlahi'l-Mun'im fi şerhi Sahihi'l-Müslim* isimli çalışmasında hadise özgün ve farklı bir yorum getirmiş, anılan şehrin İstanbul olduğunu, Müslümanlar tarafından fethedildiğini, altı asrı aşkın bir süredir "lâ ilâhe illallah Muhammedun rasûlullah" şeklindeki İslam bayrağını taşıdığını, fethin yetmiş bin Osmanlı askeri tarafından imanla ve fedakarlıkla gerçekleştirildiğini belirtmiştir.³²

Son olarak İbn Kesir'in *en-Nihaye* isimli eserinde, tebliğimizde yer verdiğimiz iki Müslim ve bir İbn Mace hadisine yer verdikten biraz sonra, yaptığı bir yoruma işaret etmek faydalı olacaktır. İbn Kesir Abdullah b. Amr'ın "Onlar (Rumlar) fitne zamanında en halim (akıllı/yumuşak huylu) insanlardır, musibet zamanında en sabırlı insanlardır, (aralarındaki) yoksul ve zayıfları için en hayırlı insanlardır." sözünü³³ takiben şu değerlendirmeyi yapmıştır:

"Bu gösteriyor ki Rumlar ahir zamanda Müslüman olacaklardır. İshakoğullarından yetmiş bin kişinin gaza edeceğine dair yukarıda geçen hadisin bildirdiği üzere belki de Konstantiniyye'nin fethi onlardan bir topluluğun eliyle gerçekleşecektir. Rumlar Hz. İbrahim Halil'in (as) oğlu İshak'ın oğlu İs'in sülalesinden olup onlar İsrailoğullarının ki İsrail Hz. Yakub'dur, amca çocuklarıdır. Rumlar ahir zamanda İsrailoğullarından daha hayırlı olacaklardır. Deccal'i İsbehan yahudilerinden yetmiş bin kişi takip edecektir. Dolayısıyla onlar Deccal'in yardımcısıdır. Rumlar ise bu hadiste medhedilmişlerdir. Belki de onlar Meryem oğlu Mesih'in sayesinde Müslüman olacaklardır."³⁴

Sonuç ve Değerlendirme

Bu araştırmada kıyametin kopmasından önce Beytü'l-Makdis'in fethi ve Rumlarla yapılacak olan büyük bir savaştan bahsedilen bir Buhari hadisi öncelikle incelenmiştir. Bu hadisin metni gelecekte haber verse de anlaşılması müşkil olan bir husus içermediği görülmektedir. Nitekim hadisi şerheden İbn Hacer müşkil herhangi bir noktadan bahsetmemiştir.

31 Musa Şahin Laşin, *Fethu'l-mun'im şerhu Sahihi Müslim* (Kahire: Dâru's-Şurûk, 1422/2002), 10/516.

32 Muhammed Ali Sâbûnî, *Fethu'l-İlahi'l-Mun'im fi şerhi Sahihi'l-Müslim* (Ankara: Kalkan Matbaası, ts.), 4/491.

33 Müslim, "Fiten", 35 (No. 2898).

34 İbn Kesir, *en-Nihaye*, thk. Abdulkadir Arnaut (Dımaşk: Daru İbn Kesir, 2015), 66.

Buhari hadisinde bahsi geçen Rumlarla yapılacak büyük bir savaşı konu alan diğer bazı hadislerde bu büyük savaşın ardından Konstantiniyye'nin fethinin vuku bulacağı konu edinilmektedir. Müslim'de geçen ve tebliğimizde tetkik etmeye çalıştığımız böyle bir hadiste şarihlerin izah etmede zorlandığı bazı müşkil ve kapalı noktaların bulunduğu dikkat çekmektedir. Öncelikle mezkur Müslim hadisinin sıhhatiyle alakalı herhangi bir sorundan bahsedilmemekle birlikte hadis kaynaklarında yaygın bir şekilde yer almamış olması, sadece Müslim, Hâkim ve Ebû Avâne tarafından tahrir edilmiş olması düşündürücüdür.

Müslim hadisinde geçen "İshakoğulları" ifadesi hakkında şerhlerde şu farklı yorumların yapıldığı görülmüştür:

- Bu ifade bir vehim ve ravi tasarrufudur. Doğrusu diğer hadislerin ima ettiği üzere İsmailoğulları olmalıdır. (Kadı İyaz, Nevevi, Laşin)
- Hata yoktur. Bu ifadeyle Araplar kastedilmiştir, zira Hz. İshak Arapların amcasıdır. (Kurtubi, İtyubi)
- Hata yoktur. Bu ifadeyle Şam Kürtleri kastedilmiştir. Bunlar Hz. İshak'ın soyundan gelirler ve Müslümandırlar. (Muzhiri, Tibi, İbn Melek, Ali el-Kari, Dihlevi)
- Hata yoktur. Bu ifadeyle Şam ehli kastedilmiştir. Hz. İshak'ın İis adında bir oğlu olup onun nesli çoğalmış ve Müslüman olmuştur. Hadiste çoğunluk kastedilmiştir. (Mübarekfüri)
- Hata yoktur. Ordunun çoğunluğu İslam'ı kabul etmiş İshakoğullarından oluşmaktadır. (Osmani)

Hadiste geçen şehrin kimliği hakkında da şu farklı görüşler vardır:

- Konstantiniyye'dir. (Kadı İyaz, İbn Melek)
- Konstantiniyye'dir. İstanbul geçmişte savaşla fetholunmuş olsa da gelecekte bir daha fetholunacaktır. (Mübarekfüri, Racihi, Hereri)
- Konstantiniyye'dir. İstanbul Osmanlı askerleri tarafından fetholunmuş ve altı asrı aşkın süredir kelime-i tevhid bayrağını taşımaktadır. (Sabuni)
- Başka bir şehirdir. Zira Konstantiniyye savaşla fetholunur. (Ali el-Kari, İtyubi)

Savaş olmadan fethin başarılması da şu şekilde açıklanmıştır:

- Önce Rumlarla savaşılr, müteakiben İstanbul'a savaş olmadan girilir. (Übbi, Sindi, Osmani, Mübarekfuli, Hereri)
- Araplar şehri fetheder, şehir ahalisi Müslüman olur ve şehri bir daha ele geçirir (İtyubi)

Görüldüğü üzere hadiste bir takım müteşabih denilebilecek noktalar mevcuttur ve şarihlerin bu noktaların izahı üzerinde bir görüş birliğine sahip olduğu da söylenemez. Elbette Allah Rasulü'nün (sav) gaybe dair birtakım haberler vermesi mümkün olup bunların tevili zamanı gelince anlaşılabilir. Dolayısıyla şarihlerin bu hususlarda net bir şey söyleyememeleri hadisin sıhhati hakkında olumsuz bir durum teşkil etmez. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de de buna benzer, geleceğe dair, şu an için anlaşılması kapalılık arz eden ve ulemanın farklı görüşler serdettiği bazı bilgiler yer almaktadır.³⁵

Kaynakça

- Ahmed b. Hanbel, Ebû 'Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî. el-Müsned. thk. Şuayb el-Arnaût vd. Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 2001.
- Ali el-Kârî. Mirkâtu'l-Mefâtiḥ şerḥu Mişkâti'l-Meşâbih. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1422/2002.
- Beyzâvî, Abdullâh b. Ömer. Tuḥfetü'l-ibrâr Şerḥu Meşâbihî's-sünne. thk. Nureddin Talib. Kuveyt: Vezaretu'l-Evkaf, 2012.
- Buhârî, Ebû Abillah Muhammed b. İsmail. el-Câmiu's-sahîh. thk. Muhibbuddîn el-Hatîb - Muhammed Fuâd Abdalbâkî. Kahire: el-Matbaatü's-Selefiyye, 1400.
- Davudoğlu, Ahmed. Sahîh-i Müslim Tercümesi ve Şerhi. İstanbul: Sönmez Neşriyat, 1973.
- Dihlevî, Abdülhak b. Seyfiddîn. Lema'âtü't-tenkîḥ fî şerḥi Mişkâti'l-Meşâbih. thk. Takiyyuddin Nedvi. Dımaşk: Daru'n-Nevadir, 2014.
- Ebû Avâne, Ya'kûb b. İshâk el-İsferâinî. el-Müsnedü'l-Muhrec alâ kitâbi Müslim b. Haccâc. thk. Eymen b. Arif ed-Dimeşkî. Beyrût: Dâru'l-Ma'rife, 1998.

35 Mesela İsra sûresinin 4. âyeti böyle bir hususiyete sahiptir: "Biz kitapta İsrâiloğulları'na şöyle bildirmiştik: "Yeryüzünde mutlaka iki defa fesat çıkaracak, çok böbürleneceksiniz."

- Hâkim en-Nîsâbûrî, Ebû 'Abdillâh Mu'ammed b. 'Abdillâh. el-Müstedrek 'ale's-Şahîhayn. Thk. Muşafa 'Abdülkadir 'Aâtâ. Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1990.
- Hatiboğlu, Haydar. Sünen-i İbn Mâce Tercemesi ve Şerhi. İstanbul: Kahraman Yayınları, 2012.
- Heysemî, Ebü'l-Hasen Nûreddîn. Mecma'u'z-zevâid ve menba'u'l-fevâid. thk. Hüsameddin Kudsî. Kahire: Mektebetü'l-Kudsî, 1994.
- İbn Hacer el-'Askalânî, Ahmed b. 'Ali. Fethu'l-bârî bi şerhi Sahîhi'l-Buĥârî. Beyrut: Dâru'l-Mâ'rife, 1379.
- İbn Hıbbân. Sahihu İbn Hıbbân bi tertibi İbn Balabân. thk. Şuayb Arnaût. Beyrût: Müessesetü Risâle, 1414/1993.
- İbn Kesir. *en-Nihaye*. thk. Abdulkadir Arnaut. Dımaşk: Daru İbn Kesir, 2015.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd. Sünen. thk. Muhammed Fuâd Abdalbâkî. Matbaatu Dâru İhyâi'l-Kütübî'l-Arabiyye. ts.
- İbn Melek, Muhammed b. İzzeddin. *Şerhu Mesâbîhi's-sünne*. thk. Nurreddin Talib. Kuveyt: Vezaretü'l-Evkaf, 2012.
- İbnü'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec Abdurrahman. Keşfu'l-müşkil min hadîsi Sahîhayn. thk. Ali Hüseyin el-Bevvâb. Riyad: Dâru'l-Vatan, 1418/1997
- İtyûbî, Muhammed b. Ali. el-Bahru'l-muhîtu's-seccâc fi şerhi Sahîhi Müslim b. el-Haccâc. Riyad: Dâru İbnî'l-Cevzî, 1426-1433.
- Kâdî İyâz, Ebu'l-Fadl el-Yahsûbî (ö. 544/1150). İkmâlu'l-Mu'lim bi-fevâidi Sahîhi Müslim. thk. Yahya İsmail. Mısır: Daru'l-Vefa, 1419.
- Kurtubî, Ahmed b. Ömer. el-Müfhim limâ üşkile min telhîsi kitâbi Müslim. thk. Muhyiddîn Dîb Müstû vd. Beyrût: Dâru İbn Kesîr - Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, 1996/1417.
- Laşin, Musa Şahin. Fethu'l-mun'im şerhu Sahîhi Müslim. Kahire: Dâru's-Şurûk, 1422/2002.
- Ma'zerî, Muhammed b. Ali. el-Mu'lim bi fevâidi Müslim. thk. Muhammed Şâzelî Neyfer. Cezair: el-Müessesetü'l-Vataniyye li'l-Kitab, 1988.

- Muhammed Emin b. Abdillâh el-Hererî. *el-Kevkebü'l-vehhâc fî şerhi Sahîhi Müslim b. el-Haccâc*. Beyrût: Dâru Tavki'n-Necât, 2009.
- Mübârekfûrî, Safiyyurrahmân. *Minnetü'l-mun'im fî şerhi Sahîhi Müslim*. Riyad: Dâru's-Selâm, 1420/1999.
- Müzhirî, Hüseyin b. Mahmud Müzhirüddin ez-Zeydanî. *El-Mefâtîh fî şerhi'l-Mesâbîh*. thk. Nureddin Talib. Dımaşk: Daru'n-Nevadir, 2012.
- Nevevî, Yahya b. Şeref. *el-Minhâc şerhu Şahîhi Muslim b. el-Haccâc*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, 1392.
- Osmânî, Muhammed Takî. *Tekmiletü Fetihî'l-mülhim bi-şerhi Şahîhi Müslim*. Dımaşk: Dâru'l-Kalem, 2006.
- Râcihî, Abdulaziz b. Abdullah. *Tevfîku'r-Rabbî'l-Mun'im bi şerhi Sahîhi'l-İmam Müslim*. Riyad: Merkez Abdulaziz b. Abdullah er-Râcihî, 1439.
- Sâbûnî, Muhammed Ali. *Fethu'l-İlahî'l-Mun'im fî şerhi Sahîhi'l-Müslim*. Ankara: Kalkan Matbaası, ts.
- Sofuoğlu, Mehmet. *Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2013.
- Suyûtî, Celalüddin Abdurrahman b. Ebu Bekr. *ed-Dîbâc alâ Sahîhi Müslim b. Haccâc*. thk. Ebû İshâk el-Huveynî el-Eserî. Suudî Arabistan: Dâru İbn Affân, 1996.
- Taberânî, Süleyman b. Ahmed. *el-Mu'cemu'l-evsat*, thk. Tarık b. İvaddullah – Abdulmuhsin b. İbrahim el-Huseynî. Kahire: Dâru'l-Harameyn, 1415/1995.
- Taberânî, Süleyman b. Ahmed. *el-Mu'cemu'l-kebir*. thk. Hamdî b. 'Abdülmeccid es-selefi. Kahire: Mektebü İbn Teymiyye, 1994.
- Tîbî, Hüseyin b. Abdillâh. *el-Kâşif 'an haqâ'iki's-sünen (Şerhu/Hâşiyetü Mişkâti'l-Mesâbîh)*. thk. Abdülhamîd Hindâvî. Riyad: Mektebetu Mustafa el-Bâz, 1417/1997
- Tirmizî, Muhammed b. 'Îsâ. *Sünenü't-Tirmizî*. thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf. Beyrût: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1998.